

Katechizm Płocki, część I: Wyznanie wiary, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2008, ss. 272.

„*Katechizm Płocki* zrodził się z potrzeby pogłębienia wiary i wiedzy religijnej dorosłych katolików, nieobjętych systematyczną katechizacją” (s. 9). W taki sposób w *Słowie wprowadzającym* Przewodniczący zespołu redakcyjnego biskup Roman Marcinkowski ukazał początki dzieła, którego owocem stała się prezentowana publikacja. W dalszej części *Słowa wprowadzającego* dowiadujemy się, w jaki sposób *Katechizm Płocki* miał spełniać swoje zadanie: „Zgodnie z decyzją bp. Stanisława Wielgusa, potwierdzoną przez obecnego Pasterza diecezji płockiej, bp. Piotra Libere, katechezy odczytywane są bezpośrednio przed każdą niedzielą Mszą św. we wszystkich kościołach naszej diecezji, począwszy od II niedzieli Wielkiego Postu 2005 r. Są także nadawane przez katolickie rozgłoszenie radiowe w Płocku i w Ciechanowie, drukowane w płockiej edycji tygodnika katolickiego «Niedziela» oraz publikowane na internetowej stronie Wydziału Katechetycznego Kurii” (s. 9). Tym samym czytelnik może się przekonać, że ma przed sobą nie tyle kolejne opracowanie teologiczne na podstawie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, ale efekt niezmiernie interesującego i złożonego przedsięwzięcia, służącego realizacji katechezy dla dorosłych. Dobrze jest zatem przyjrzeć się tej formie katechezy dorosłych oraz okolicznościom, w jakich powstawała, aby bardziej docenić wartość niniejszego opracowania.

Idea opracowania *Katechizmu Płockiego*, jak dowiadujemy się z zamieszczonego na końcu książki wywiadu z ks. bp. Romanem Marcinkowskim, dojrzewała przez dłuższy czas (s. 262–266). Przejście do realizacji tej idei nastąpiło z chwilą, gdy biskup płocki prof. Stanisław Wielgus powołał w dniu 14 października 2004 roku ośmioosobowy Zespół ds. Upowszechnienia *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, na czele którego stanął biskup pomocniczy Roman Marcinkowski. Gdy sięgniemy do wypowiedzi obydwu hierarchów, wówczas jeszcze pełniej możemy poznać przesłanki, które wpłynęły na decyzję powołania Zespołu.

W dekrecie powołującym zespół bp St. Wielgus zwrócił uwagę zwłaszcza na „postępujący bardzo szybko proces laicyzacji”. Stąd pierwszym zadaniem *Katechizmu Płockiego* ma być przeciwstawianie się tej tendencji przez „troskę o coraz większy poziom wiedzy religijnej Ludu Bożego Kościoła Płockiego, a zwłaszcza znajomość podstawowych prawd wiary zawartych w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*”¹. W jednej z wypowiedzi do mediów ówczesny biskup płocki stwierdził, że „jest wielu chrześcijan, nawet o wykształceniu uniwersyteckim, o wybitnej wiedzy świeckiej i wysokiej kulturze humanistycznej, którzy nie posiadają żadnej prawie kultury religijnej. Niektórzy pozostali ze swoją wiedzą religijną na poziomie resztek swoich wiadomości religijnych, niezapomnianych jeszcze z cza-

¹ S. Wielgus, Dekret Nr 2303/2004, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 89 (2004) nr 10, s. 435.

sów dziecięcych i odpowiadających tylko świadomości dziecka”². Jeszcze innym, ważnym motywem, na który wskazał we wzmiankowanym wcześniej wywiadzie ks. bp R. Marcinkowski, była potrzeba wypełnienia pewnej luki obecnej w nauczaniu duszpasterskim: „Podczas moich licznych spotkań z grupami parafialnymi wielokrotnie spotykałem się z propozycjami, by znalazła się w kościołach jakaś forma przybliżania prawd katechizmowych. Zwłaszcza przedstawiciele starszego pokolenia, którzy pamiętają głoszone niegdyś tzw. kazania katechizmowe, wyrażali żal, że obecnie parafie niemal pozbawione są tego typu nauczania. Ten głos był jednym z ważnych impulsów dla naszego działania” (s. 265).

W skład zespołu opracowującego *Katechizm Płocki* obok bp. Romana Marcinkowskiego weszli księża dyrektorzy Wydziału Duszpasterskiego i Katechetycznego Kurii Diecezjalnej Płockiej, księża profesorowie z Wyższego Seminarium Duchownego, ks. dyrektor Katolickiego Radia Płock oraz redaktorzy edycji płockiej Katolickiego Tygodnika „Niedziela”. Zadaniem Zespołu stało się stworzenie w oparciu o *Katechizm Kościoła Katolickiego* zestawu zagadnień katechizmowych, następnie określenie precyzyjnych zasad, jakimi mają posługiwać się autorzy katechez, oraz powołanie zespołu autorów, specjalistów w zakresie katechetyki, teologii pastoralnej, homiletyki, liturgiki, katolickiej nauki społecznej, filologii polskiej, teologii środków społecznego przekazu, ekumenizmu i teorii komunikacji (s. 11). W tym gronie 65 autorów katechez prócz księży znalazło się czworo katechetów, dwie siostry zakonne i redaktor Katolickiego Tygodnika „Niedziela”.

Dniem inauguracji *Katechizmu Płockiego* stała się druga niedziela Wielkiego Postu – 20 lutego 2005 r. We wszystkich parafiach na terenie diecezji płockiej zaczęto odczytywać przed rozpoczęciem każdej niedzielnej mszy św. kilkuminutowe katechezy. Emitowane one były równocześnie na falach Katolickiego Radia Ciechanów i Katolickiego Radia Płock oraz publikowane na łamach płockiej edycji tygodnika „Niedziela” i stronie internetowej Wydziału Katechetycznego (zob. <http://www.katecheza.plock.opoka.org.pl>).

Przyjęta konwencja, w świetle której katechezy miały być krótkim komunikatem słowa mówionego, znalazła swoje odzwierciedlenie w strukturze katechez. Domagała się ona na pierwszym miejscu języka możliwie przystępnego, który w prosty sposób będzie w stanie wyjaśniać przeciętnemu słuchaczowi poszczególne prawdy katechizmowe. Istotną rolę w katechezie miał spełniać egzystencjalny punkt wyjścia, prowadzący do sformułowania problemu, po nim następowała prezentacja katechizmowej prawdy wiary i jej wyjaśnienie, połączone ze wskazaniem zastosowania danej prawdy w życiu człowieka wierzącego. Od strony pedagogicznej centralnym punktem jest podsumowanie streszczające główną myśl katechezy, zaczynające się od słowa „zapamiętajmy”.

² Zob. A. Adamkowski, *Benedykt XVI gratuluje*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 11. 05. 2006 r. (wydanie płockie), <http://miasta.gazeta.pl/plock/1,46343,3339431.html>.

Należy też oddać inicjatorom tego pomysłu, jak i całemu zespołowi redagującemu *Katechizm Płocki*, że nikt wcześniej w Polsce nie podjął się podobnego przedsięwzięcia. W tym kontekście sami redaktorzy musieli dopracować się właściwej metody realizacji tego dzieła. Na podkreślenie zasługuje troska o zachowanie zbliżonego stylu językowego katechez, o unikanie zdań zawitych i mało zrozumiałych dla słuchacza oraz o stosowanie możliwie prostej terminologii. Rzetelne spełnienie powyższych wymagań dokonywało się za sprawą znacznego nakładu pracy ze strony członków zespołu redakcyjnego, który miał za zadanie ocenić wartość poszczególnych katechez i dokonać ich korekty³.

Inicjatywa wydania *Katechizmu* spotkała się z dobrym przyjęciem ze strony diecezjan, a także wzbudziła życzliwe zainteresowanie wielu środowisk katolickich w Polsce. Potwierdza to choćby zamieszczanie treści katechez bądź linku do *Katechizmu Płockiego* na stronach internetowych wielu parafii, w tym spoza diecezji płockiej (np. parafii Kołaczyce – www.kolaczyce.parafia.info.pl/), a także na stronie diecezji rzeszowskiej (www.diecezja.rzeszow.pl/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=listarticles&secid=2). Od 17 lutego 2008 r. inicjatywę czytania katechez *Katechizmu Płockiego* wprowadził na terenie diecezji legnickiej bp Stefan Cichy⁴. Informacja o *Katechizmie Płockim* została umieszczona na stronie encyklopedii internetowej „Wikipedia” (pl.wikipedia.org/wiki/Katechizm_p%C5%82ocki).

Bardzo wysoko została oceniona ta inicjatywa także przez Ojca Świętego. Tak wspominał rozmowę na ten temat z Benedyktem XVI jesienią 2005 r. bp Stanisław Wielgus: „Może zabrzmie to nieskromnie, ale choć odzew ze strony Stolicy Apostolskiej bardzo mnie ucieszył, to tak bardzo nie zdziwił. Będąc bowiem w ramach wizyty polskich biskupów „ad limina Apostolorum” w Watykanie, rozmawiałem osobiście ponad pół godziny z Ojcem Świętym. W czasie tej bardzo przyjaznej i serdecznej rozmowy przedstawiłem Benedyktowi XVI m.in. tę formę katechezy realizowanej w diecezji płockiej. Ojciec Święty przyjął inicjatywę z wielką radością i bardzo pozytywnie ją ocenił. Zachęcał jednocześnie, aby podejmować tego typu zadania. Musimy zatem próbować coś zrobić

³ Por. R. Czekalski, *Formy katechezy dorosłych w Polsce – realizacja, możliwości, projekty*, w: R. Czekalski (red.), *Katecheza w Kościele i dla Kościoła*, Płock 2006, s. 139.

⁴ „Po rozmowach z różnymi grupami księży uznaję za konieczne przypomnienie wiernym prawd zawartych w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, gdzie w sposób jasny zostały omówione prawdy wiary. W związku z tym postanowiłem, że w kościołach naszej diecezji począwszy od 17 lutego br., w każdą niedzielę na 5 minut przed rozpoczęciem Eucharystii będzie czytana katecheza napisana na podstawie wspomnianego *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Katechezy te zaczerpnięte są z tzw. *Katechizmu Płockiego*, który redagują duchowni i świeccy z diecezji płockiej już od 2005 r. Na moją prośbę Biskup Płocki wyraził zgodę, byśmy je wydali drukiem i korzystali z nich dla dobra wiernych naszej diecezji. [...] Zachęcam do wcześniejszego przybywania na Mszę św. niedzielną, celem wysłuchania tych krótkich katechez”. Biskup S. Cichy, *Bądźmy uczniami Chrystusa. List pasterski na I niedzielę Wielkiego Postu*, dnia 10 lutego 2008 r., www.diecezja.legnica.pl/aktual/a_569.php.

w tym świecie, który jest światem całkowicie irracjonalnym. W nim tak naprawdę nie ma miejsca dla rozumu, bo został wypędzony przez różne irracjonalne ideologie, fikcje, astrologie, różne «sensacje»... Chrześcijaństwo od 2 tysięcy lat, jak tylko może, broni rozumu i my w tym nurcie – podejmując dzieło *Katechizmu Płockiego* – pragniemy nadal uczestniczyć”⁵. Słowa uznania Ojca Świętego dla tej inicjatywy zostały również wyrażone w piśmie skierowanym do biskupa płockiego z 12 kwietnia 2006 r. podpisanym przez abp. Leonardo Sandri, Substytutę Sekretariatu Stanu. Tekst tego listu został także zamieszczony w publikacji książkowej *Katechizmu Płockiego* (s. 7–8)⁶.

Wydaje się, że powyższe wyjaśnienia pozwalają dostrzec niniejszą publikację we właściwym kontekście, w jakim powstawała, i specyfikę celów, jakim służyła. Uznanie, jakie zyskała zarówno wśród odbiorców katechez także poza granicami diecezji płockiej, jaki i w opinii Stolicy Apostolskiej jest najlepszym potwierdzeniem, że pomysł realizacji katechizmu okazał się w pełni trafiony. Przejdźmy zatem do samej publikacji.

Powstałe w Płocku dzieło wpisuje się w tradycję lokalnych katechizmów, które powstawały w Kościele katolickim już od XVI w. po Soborze Trydenckim. O tym, że Płock ma na tym polu swoje chlubne osiągnięcia, przypomniał w swoim Słowie biskup płocki: „*Katechizm Płocki* nawiązuje do wspaniałej tradycji diecezjalnych katechizmów: małego i dla dzieci starszych, której szczególnym krzewicielem był błogosławiony arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski, męczennik II wojny światowej. Łaskawym zrządzeniem Opatrzności wydanie drukiem pierwszego tomu *Katechizmu Płockiego* przypada w roku 150. rocznicy urodzenia płockiego biskupa-męczennika oraz 100. rocznicy jego konsekracji biskupiej” (s. 5).

Ogłoszony 11 października 1992 r. *Katechizm Kościoła Katolickiego* został opatrzony także zachętą do opracowania katechizmów lokalnych. W konstytucji apostolskiej *Fidei depositum*, dołączonej do *Katechizmu*, Ojciec Święty Jan Paweł II wskazał, że „*Katechizm* powinien raczej stać się zachętą i pomocą do opracowania nowych katechizmów lokalnych, przystosowanych do różnorodnych środowisk i kultur, a jednocześnie zachowujących jedność wiary oraz o wierność nauce katolickiej”. Do tej pory na terenie Polski podjęto zaledwie kilka prób realizacji postulatów Papieża. Wymienił je ks. prof. Jerzy Bagrowicz przy okazji

⁵ *Wiara i rozum idą razem. Z J.E. księdzem biskupem Stanisławem Wielgusem, ordynariuszem płockim, rozmawia Sławomir Jagodziński*, „Nasz Dziennik” z dnia 06. 05. 2006 r., www.radiomaryja.pl/artykuly.php?id=7368.

⁶ „Odnosząc się do tego ambitnego przedsięwzięcia, Ojciec Święty wyraża słowa uznania i gratulacji pod adresem wszystkich odpowiedzialnych za realizację nowego katechizmu, szczególnie dla autorów poszczególnych niedzielnych katechez: księży biskupów, profesorów Wyższego i Niższego Seminarium Duchownego, pracowników Kurii Diecezjalnej, księży proboszczów i wikariuszy, sióstr zakonnych i katechetów świeckich. Wyraża słowa uznania dla troski, z jaką dotychczas opracowywano poszczególne katechezy, z treścią których miał okazję w sposób wybiórczy się zapoznać”.

symposium zorganizowanego z okazji 10. rocznicy publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego* – „W Polsce, jak mi wiadomo, powstało kilka katechizmów opartych o *Katechizm Kościoła katolickiego*. Można je nazwać lokalną inicjatywą, próbą dostosowania do warunków właściwych naszej tradycji, kulturze i mentalności. Z nich na szczególne przywołanie zasługują: *W Duchu i Prawdzie. Katechizm Kościoła katolickiego w refleksji i życiu Kościoła*, red. M. Bednarz, S. Budzik, A. Drożdż, Tarnów 1997; *Katechizm dla dorosłych. Polska adaptacja Katechizmu Kościoła Katolickiego opracowana za zlecenie i zatwierdzona przez Komisję Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego*, red. J. Charytański, A. Szałowski, Kraków 1999; *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego*, red. S. Łabendowicz, Sandomierz 1999⁷. Niewątpliwie *Katechizm Płocki* jest nową, bardzo oryginalną próbą realizacji zachęty zawartej w cytowanej konstytucji *Fidei depositum*.

Fakt, iż *Katechizm Płocki* jest jedną z nielicznych jak dotąd adaptacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, każe doceniać wartość popularyzatorską tego dzieła. Na poziomie edytorskim redaktorzy *Katechizmu Płockiego* zawarli jeszcze jedno, dyskretne nawiązanie do miejscowej tradycji. Jest nią umieszczenie w książce ilustracji przedstawiających sceny biblijne, pochodzących z XII-wiecznych, romańskich drzwi płockich, których kopia znajduje się w katedrze płockiej. W czasach, gdy wiara katolicka zaledwie zakorzeniła się na Mazowszu, najprostszą formą wyjaśniania prawd wiary mieszkańcom tych ziem był obraz, rysunek, rzeźba. Wspomniane drzwi płockie, wykonane w brązie przez ówczesnych najlepszych mistrzów metaloplastyki, są jednym ze wspólniejszych do dziś zachowanych klejnotów średniowiecznej katechezy w obrazach. Wprowadzone do publikacji ilustracje są zatem nie tylko nawiązaniem do formy wydawania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* i *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, których integralną częścią są także zamieszczone w nich ilustracje, ale odwołują się do wykorzystania przedstawień plastycznych najważniejszych prawd wiary, które było ważną katechezą na początku dziejów diecezji płockiej.

Publikacja *Katechizmu Płockiego. Część I. Wyznanie wiary* zachowuje założenia odnoszące się do wygłaszanych co niedzielę katechez – zawiera ich 98. Zastosowany w książce układ katechez i nazewnictwo przyjętego podziału odpowiada strukturze części I *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Jest to duże ułatwienie dla czytelnika, bowiem pozwala łatwiej odnaleźć i porównywać konkretne katechezy z tekstem oryginału. Niewątpliwym walorem poszczególnych katechez jest ich zwięzłość i treściwość. Ten wymóg postawiony wobec katechez wygłaszanych w kościele znakomicie się sprawdza także w wersji drukowanej

⁷ J. Bagrowicz, *Katechizm Kościoła Katolickiego w posłudze katechetycznej Kościoła w Polsce – bogactwo ciągle nieodkryte*, w: T. Panuś (red.), *W co Kościół wierzy i z czego żyje. W 10. rocznicę opublikowania Katechizmu Kościoła Katolickiego. Kraków – Łagiewniki 28 października 2003 r.*, Kraków 2004, s. 85.

działa. Czytelnik znajduje w *Katechizmie Płockim* krótkie i jasne opracowanie danego zagadnienia, które może być wykorzystane zarówno w szkole na lekcji religii lub innego przedmiotu, na spotkaniu grup formacyjnych w parafii, jak i w prelekcjach i dyskusjach na tematy religijne.

Za plus publikacji należy uznać także wprowadzenia do tematów, które wprawdzie wykraczają poza *Katechizm Kościoła Katolickiego*, jednak podejmują tematy istotne z duszpasterskiego punktu widzenia. Przykładem może być katecheza *Apokryfy wczesnochrześcijańskie* (s. 41–42) wprowadzona w kontekście sensacji medialnej, jaką próbowano stworzyć wydając tzw. Ewangelię Judasza. Dzięki temu czytelnik dostaje odpowiedzi na swoje aktualne pytania, których próżno byłoby szukać na kartach *Katechizmu Kościoła Katolickiego*.

Adresowana do ogółu wiernych publikacja pozostaje cenną pomocą dla uzupełniania i pogłębiania własnej wiedzy religijnej czytelnika. Wydany pierwszy tom niebawem powinien zyskać swoją kontynuację w postaci tomu drugiego, ponieważ obecnie zakończone zostało wygłaszanie katechez obejmujących część II *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, dotyczącą zagadnień związanych z liturgią i sakramentami Kościoła. Taka informacja powinna ucieszyć zwłaszcza duszpasterzy, katechetów oraz tych czytelników, którzy byliby zainteresowani skompletowaniem całego opracowania. Pozostaje zatem żywić nadzieję, że również pozostałe tomy *Katechizmu Płockiego* będą opracowywane z równą starannością i spotkają się z podobnym przyjęciem, jakie towarzyszyło tomowi pierwszemu.

Rafał Bednarczyk*

Alicja Szelağ (red.), *Historyczne konteksty edukacji obywatelskiej w społeczeństwach wielokulturowych*, Kraków 2007, ss. 255.

Recenzowana publikacja ukazała się w doskonałym momencie historycznym, kiedy to proces globalizacji, stając się rzeczywistością, wywołuje w znacznej części społeczeństw europejskich obawę przed utratą tożsamości narodowej. Dobrze się zatem stało, że zaprezentowany temat dotyczy kontekstów edukacji obywatelskiej, ukazanej w różnym czasie historycznym, nie zawsze sprzyjającym swobodnemu wychowaniu pokolenia o postawach pożądanym z punktu widzenia państwa. Warto zatem prześledzić, jak w poszczególnych epokach starano się edukować obywatela państwa, jakimi środkami posługiwano się, aby cel ten osiągnąć, wreszcie – jakie były efekty wychowania obywatelskiego.

* Ks. dr Rafał Bednarczyk, absolwent katechetyki KUL, pracownik Kurii Diecezjalnej Płockiej i wizytator diecezjalny nauki religii.